

har vidst meget om det, vil mange alligevel ty til Anne E. Jensens bog, når tiden og teatret – begge dele med europæisk udblik – skal fornemmes under ét.

Finn H. Lauridsen

Arbejderen i fotografiet, redigeret af L. Albeck-Larsen og Eli Rasmussen. (Fremad, 1973). 80 s.

I 100-året for tilblivelsen af den første arbejderbeskyttelseslov i Danmark tog dagbladet *Aktuelt* og *A-pressen* initiativ til en landsindsamling af fotografier med skildringer af arbejderne hverdag og fritid op til omkring 1920. Der indkom omkring 2500 billeder, hvoraf en del (148) er publiceret i nærværende bog. I bogens forord skriver Henry Gran fra Arbejderbevægelsens bibliotek og arkiv, at bogens billeder er repræsentative for den samlede masse, samt at de viser den barske nøgne sandhed; endvidere at de afslører en rystende vurdering af mennesker som middel til opnåelse af profit i kapitalens tjeneste.

Denne opfattelse har ringe dækning i billederne, der i stort tal viser velnærede og til dels smilende mennesker stillet op til fotografering; hermed være ikke sagt, at alle arbejdspladserne synes lige tiltalende, men det er de såmænd heller ikke i dag. På baggrund af Grans skarpe salut kunne man have forventet nogle mere faste redaktionsprincipper; hvad skal f. eks. et fredeligt billede fra Kunstakademiet, hvor Sigurd Swane leder undervisningen for et hold arkitekter, i denne sammenhæng? Og er det virkelig en systue, man ser på Bogensebilledet på s. 19? Det ligner mere en syklub. Sådan kunne der nævnes en del eksempler; men selve billederne

er der ikke noget i vejen med. Et detailstudium kan nok lønne sig for museumsfolk, og for den historisk interesserede er det altid morsomt at se gamle billeder.

Ib Gejl

Per Eilstrup og Nils Eric Boesgaard: *Fjernt fra Danmark. Billeder fra vore Tropekolonier, Slavehandel og Kinafart.* (Lademann, 1974). 248 s.

Til brug for ovenstående billedværk har de to journalister, der har forfattet det, hentet materiale i en lang række arkiver, biblioteker, museer og samlinger i Danmark, Norge, Sverige og England. På grund af det omfattende og svært tilgængelige billedmateriale, der her er samlet, vil bogen være nyttig for enhver, der beskæftiger sig med dansk og europæisk ekspansionshistorie. Udgiverne har valgt for størstedelens vedkommende at gengive billederne i farver; i hvert fald i et par tilfælde (f. eks. s. 106 f. og s. 182) ville de sikkert have stået sig bedre ved at have brugt sort og hvidt i stedet. En overskuelig indholdsfortegnelse samt person- og skibsregister gør det muligt relativt let at finde rundt i bogen, der i hovedprincippet er ordnet kronologisk. Af stor værdi er også en fortegnelse over, hvorfra de enkelte billedkilder er hentet; hertil kommer endvidere en litteraturliste. Til bogen har museumsdirektør, dr. phil. Henning Henningsen fra Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg skrevet et forord om Danmark og den tredje verden fra opdagelsernes tid og til i dag. Derimod er selve teksten til de enkelte billeder skrevet af de to journalister.

Det sidste er bogens svageste del.

Flere steder i den i øvrigt velskrevne tekst, findes der passager, der ikke blot har taget vel rigeligt farve af vor egen tids problemer, men som er unøjagtige eller direkte forkerte. På s. 54 hedder det kategorisk: »Sorte slaver var uden for loven«. Det virker næsten helt pudsigt i betragtning af, at man allerede på s. 59 finder et særligt afsnit om negerlovgivningen i dansk Vestindien, nemlig om guvernør Gardelins straffereglement fra 1733. På s. 81 citeres »Biskop Erik Pontoppidan i Bergen« for noget, som han skal have skrevet omkring 1760 vedrørende neger-slaveri. Det pågældende citat, der må stamme fra hans fordord til L. F. Rømer: Tilforlædelig Efterretning om Kysten Guinea (København, 1760), er ufuldstændigt gengivet, og E. P. var ikke bisp af Bergen i 1760, men prokansler ved Københavns Universitet. På s. 124 findes et billede af »en stammekriger fra Kiøges hær ...«. På de foregående sider er der fortalt om de krige, guvernør Jens Adolph Kiøge førte mod en negerstamme, awuna'erne, i 1780'erne. Det beklagelige er imidlertid, at billedet af den pågældende kriger er hentet fra Chr. L. Schmidt: Beskrivelse over den her paa Kaaberstykket aftegnede Fri-Neger Qvou Ursovs Fetisserier og Krigs-Rustning, samt hvoraf samme gøres (København, 1761). På s. 128 hedder det flot: »I 1772 fastslog højesteret, at slaveri i selve Storbritannien stred mod forfatningen«. Forfatterne må sigte til den såkaldte *Somersets case* fra 1772. Denne dom drejede sig egentlig kun om en slavejers ret til at udføre slaven Somerset til Vestindien imod slavens vilje. Og selv om dommen fik en retsskabende funktion langt ud over dette konkrete tilfælde, må ovennævnte citat vist alligevel kaldes en retorisk overdrivelse. På s.

192 hedder det: »Den øjeblikkelige virkning af kolonimagternes forbud mod udførsel af slaver var en voldsom stigning i den vestafrikanske slaveeksport. I den legale slavehandels sidste år udførtes der samlet ca. 100.000 slaver årligt. I den illegale handels første år ca. 200.000«. Dette er direkte forkert; slavehandelen begyndte at falde allerede i 1790'erne og i det 19. århundrede var den langt under 100.000 om året.

Ovenstående eksempler – og flere kan fremdrages – turde være tilstrækkeligt til at dokumentere, at billedteksterne i flere tilfælde ikke er tilstrækkelig godt gennemarbejdet. Alene et blik på ovennævnte litteraturliste må gøre en betænkelig. Størstedelen af den omfattende liste udgøres af ældre »ikke umiddelbart tilgængelige arbejder«. Derimod er en forsker som Ole Feldbæk, der gennem den sidste halve snes år har leveret en række originale bidrag til dansk kolonihistorie, overhovedet ikke nævnt. Endvidere undrer man sig over, at der ikke i tilknytning til billedet af Trellunds kort over Trankebar 1733 (s. 42) findes en henvisning til Birte Faarborgs specialstudie over dette (Arkiv 3. bd. København 1971, s. 242–270). Heri er det bl. a. påvist, at kortet ikke viser Trankebar, som den så ud i 1733. Og på samme måde undrer man sig over, at der ikke i forbindelse med tegningen af plantagen Bethlehem på St. Croix (s. 97) findes en henvisning til Inge Mejer Antonssens specialstudie (Nationalmuseets Arbejdsmark, København 1968, s. 113–22), og ligeledes undrer man sig over, at billederne s. 106 f og s. 182 af Christiansted ikke har givet plads i litteraturlisten til samme forfatters afhandling om H. G. Beenfeldt (Nationalmuseets Arbejdsmark, København 1972, s. 153–170). I denne

afhandling er det bl. a. påvist, at de to billeder af Christiansted ikke er lavet under Beenfeldts ophold i Vestindien, men først mange år senere i København.

Sv. E. Green-Pedersen

(J. E. U n d é n): *Fra Maanedslieutenant til Søofficer (R) NA* (Foreningen af Søofficerer i Reserven, 1971). 224 s.

Søværnet har gennem tiderne specielt i krigstid gjort brug af den latente reserve, der findes i handelsflådens navigatører. Efter en kort uddannelse har disse kunnet fungere som søofficerer på forskellige poster med betegnelsen *maanedslieutenanter*. Først i 1868 kom denne officerskategori ved Søværnets organisationslov dette år ind i faste rammer under betegnelsen *reserveofficerer*. Den udstrakte anvendelse af reserveofficerer i sikringsstyrken 1914-18 var fødselshjælper for Foreningen af reserveofficerer i Søværnet, der dannedes 1918.

Den foreliggende bog er blevet til for at fejre det dobbelte jubilæum, som året 1968 indbød til - 50-året for stiftelsen af foreningen og 100-året for reserveofficersinstitutionens indførelse i Søværnet. Bogen gør praktisk talt intet ud af den historiske udvikling af Søværnets brug af navigatører før sikringsstyrkens etablering og er primært blevet en »foreningshistorie« på godt og ondt. At foreningshistorier, der får et alt for internt præg, ofte vil være en trist affære, bekræfter den foreliggende bog. Den grundliggende problematik for foreningen og derigennem for bogens fremstilling er den manglende forståelse såvel hos politikere som hos ledende søofficerer for at skabe tåle-

lige vilkår for disse reserveofficerer og derigennem få en optimal udnyttelse af landets navigatør-reserve i påkommende tilfælde. Denne problematik udvikles gennem forordninger, mødereferater og breve gengivet in extenso og giver bogen nærmest karakter af kildeudgave. Overblikket er derved gået tabt - man kan mange steder ikke afgøre, om der er tale om forfatterens fremstillinger, eller om det er citerede mødereferater - og adskillige steder nærmer man sig betænkeligt det uvedkommende, hvorved hovedproblematikken ganske forflygtiges. Der er tale om tungt og ufordøjeligt stof, og læsningen gøres ikke lettere ved en udstrakt anvendelse af de interne forkortelser, som anvendes i forsvaret, og som burde være skrevet i »klart sprog« eller samlet forklaret et eller andet sted (jfr. f. eks. titlen på bogen, som vel mange vil finde kryptisk!).

Skønt bogens grundliggende problematik uden tvivl har både almen og historisk interesse, vil dens disposition og stil formentlig bevirke, at den næppe vil få mange læsere ud over foreningens egne medlemmer. Et forhold, som synes ærgerligt!

Hans Chr. Bjerg

V i b e k e C h r i s t e n s e n og J o h n K o u s g å r d S ø r e n s e n: *Stednavneforskning I. Afgrænsning - Terminologi - Metode - Datering*. Universitetsforlaget i København, i kommission hos Gyldendal, 1972). 232 s.

Historien har længe stået ene blandt de humanistiske videnskaber med en metodelære, en disciplin der systematisk beskæftigede sig med fagets metodiske og teoretiske sider. Med den-